

บทที่ 2

มารยาทไทย

1. คำนำ

คำว่า มารยาท มีความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ว่า “กิริยาวาจาที่ถือว่าเรียบร้อย”

ดังนั้น ผู้มีมารยาท จึงนับได้ว่าเป็นผู้มีวัฒนธรรม (ทางจิตใจ) ผู้มีมารยาทเป็นผู้ระวังสำรวมและควบคุมจิตใจที่มักจะแสดงสิ่งต่าง ๆ ออกมาให้เห็น ทางกิริยาและวาจาให้ถูกต้องงดงาม ให้เหมาะกับกาลเทศะ และแก่บุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในที่สาธารณะ ในที่ประชุมชน หรือในที่สมาคม ผู้ที่รู้ว่าสิ่งใดควรประพฤติ หรือสิ่งใดไม่ควรประพฤติในสังคมเช่นนี้ เราเรียกว่ามารยาทในสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า มารยาทในสังคม ก็คือการรู้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ควรทำ สิ่งใดควรงดเว้น หรือไม่ควรทำต่อผู้อื่น เป็นข้อประพฤติปฏิบัติของสุภาพชน ไม่ใช่ข้อกำหนดที่กฎหมายได้วางให้ปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น การไม่พูดสิ่งที่ไม่เป็นมงคลกับผู้ป่วย หรือคู่บ่าวสาว การงดเว้นการสูบบุหรี่ในรถเมล์ และในโรงพยาบาล ฯลฯ การรู้จักพูดขอบคุณเมื่อมีผู้ลุกให้ที่นั่งในรถเมล์ หรือรถโดยสาร การรู้จักพูดตอบอย่างเหมาะสมเมื่อมีผู้กล่าวขอบคุณเรา การรู้จักกล่าวขอโทษเมื่อไปละเมิดสิทธิ หรือรบกวนผู้อื่นโดยมิได้เจตนา

2. ลักษณะของมารยาทไทย

อาจกล่าวได้ว่า มารยาทไทยที่เรามีหรือเป็นอยู่ทุกวันนี้ ล้วนแล้วแต่ได้อิทธิพลจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ส่วนหนึ่งมาจากหลักธรรมของพระพุทธองค์ อีกส่วนหนึ่งได้มาจากหลักธรรมของอินเดีย ผสมผสานกับมารยาทที่เรามีอยู่เดิม และเห็นหรือจดจำเอามาจากชาติอื่น ๆ (เช่นอังกฤษ จีน ญี่ปุ่น ฯลฯ)

ลักษณะของมารยาทไทยที่เห็นเด่นชัดและเป็นลักษณะนำคือ ความสุภาพอ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่ว่าจะพูดหรือจะทำสิ่งใด มักจะให้เกียรติผู้อื่นก่อน โดยไม่ยอมเสียเกียรติตนเอง การแสดงความอ่อนน้อมของคนไทยเรานั้นไม่ใช่เป็นการแสดงความอ่อนแอ ยอมคน หรือยอมเป็นเบี้ยล่างให้คนอื่น แต่เป็นการแสดงความอ่อนน้อมเพื่อหวังผลในด้านมนุษยสัมพันธ์ โดยยึดหลักที่ว่า เราดีกับเขา เขาก็จะดีกับเรา เรายืมให้เขา เขาก็จะยืมให้เรา เรามีไมตรีจิตต่อเขา เขาก็จะมีไมตรีจิตต่อเรา ฯลฯ ความซุนซ่องหมองใจก็ไม่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าลักษณะของ

¹คู่มืออบรมวัฒนธรรมไทย, สำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2526. หน้า 9-10.

มารยาทไทยดังที่กล่าวมานี้ นับว่าจะลดน้อยร่อยหรอไป เพราะคนไทยในปัจจุบันไม่คิดอย่าง คนไทยรุ่นเก่า คนไทยปัจจุบันมีค่านิยมใหม่ คิดอย่างคนไทยรุ่นใหม่ว่า การทำท่าอ่อนน้อม คนอื่นจะหาว่าต่ำต้อย ซ้ำก๊ว (อย่างที่เรียกว่า “หงอ” หรือ “แหย”) หากเราจะพบทวนกันสักนิด ก็จะได้คำตอบว่า ปู ยา ตา ยาย ท่านจะอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานอ่อนน้อมถ่อมตนเสมอ บางท่านถึงกับเปรียบกับต้นข้าวว่า ต้นข้าวออกรวง ยิ่งมีรวงมาก ก็ยิ่งโน้มต้นลงมาต่ำมาก คนเรายังมีตำแหน่งหน้าที่การทำงานสูง ยิ่งจะต้องอ่อนน้อมถ่อมตน บางคนที่มีตำแหน่งหน้าที่ หรือมีอำนาจสูงมักจะเคยชินกับการอ่อนน้อม พิณอบพิเทาของคนรอบข้าง จึงทำให้เป็นคนค่อนข้างแข็งกร้าวและกระด้าง ดังนั้นคนที่ทำหน้าที่ตำแหน่งสูงจึงมักจะเคยชิน จนทำให้ลืมนมารยาทไทยด้านความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ถ้าจะเป็นคนมีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ก็จำเป็นต้องใช้ความพยายามสูง จำเป็นต้องฝึกฝนสม่ำเสมอ ควรตระหนักถึงความจริงที่ว่า “อะไรที่สูง จะทำให้ต่ำได้ จำเป็นต้องพยายามสูง”

สรุปอย่างชาวพุทธได้ว่า ผู้มีมารยาทดี คือผู้ที่มีธรรมของสัตบุรุษ 7 ประการ คือการ แสดงกิริยาวาจาอะไรก็ตามให้รู้ (1) เหตุ (2) วัตถุประสงค์ (3) ฐาน (4) ฐานะ (5) ระยะเวลา (6) ฐานะชน และ (7) ฐานะบุคคล หากพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะมารยาทไทยหรือเทศ ก็ต้องใช้ 7 อย่างนี้เป็นพื้นฐานทั้งสิ้น

ผู้ใดก็ตามที่ยึดหลัก 7 ข้อนี้แล้ว จะทำให้สามารถควบคุมกิริยาวาจาอันเป็นเครื่อง แสดงออกของมารยาทได้ดีขึ้น

หากจะสรุปอย่างกว้าง ๆ ก็จะได้ว่า มารยาทแห่งสังคมคือวินัยอย่างหนึ่ง เมื่ออยู่ใน สังคมโดยย่อหมายความว่า สมาชิกแห่งสังคมนั้นมีระเบียบวินัยของสังคมนั้น ระเบียบวินัย ชนิดหนึ่งอาจใช้สำหรับคนกลุ่มหนึ่ง ที่มีความจำเป็นต้องดำเนินชีวิตตามระเบียบวินัยนั้น ๆ แต่อาจไม่มีผลใช้กับคนอีกกลุ่มหนึ่งที่วิถีชีวิตแตกต่างกันไป และไม่มีระเบียบวินัยจะต้องพึง ระเบียบวินัยนั้น เช่นในสังคมเมืองกรุง เมื่อคนใดคนหนึ่งจาม ในกลุ่มคนก็จะพูดว่า “ขอโทษครับ” แต่ในสังคมชนบท เมื่อคนใดคนหนึ่งจามในกลุ่มคน ก็ไม่จำเป็นต้องพูดขอโทษ ในสังคมไทยเมื่อเด็กเดินผ่านผู้ใหญ่ เด็กจะต้องเดินค้อมหลังหรือย่อตัว จึงจะถือว่าเป็นผู้มีมารยาท แต่ในสังคมฝรั่งนั้น เด็กไม่จำเป็นต้องเดินค้อมหลังเลย ฯลฯ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างมารยาทและจิตใจของคนไทย

คนไทยมีมารยาทสุภาพอ่อนน้อม รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี และมีการ แสดงความเคารพที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของสังคมอื่น รูปแบบการแสดงความเคารพ ของคนไทยก็คือ การไหว้ ส่วนของชาติอื่นจะเป็นการก้มคำนับ การแตะหน้าอก การ โบกมือ ฯลฯ นอกจากรูปแบบการแสดงความเคารพของคนไทยจะแตกต่างจากสังคมอื่นแล้ว

ยังมีสิ่งที่แตกต่างกันอีกคือ ในการเคารพผู้ที่ต่างกันในชาติวุฒิ และวัยวุฒิจะมีลักษณะต่างกัน ในการค่อมลงของหลัง, การย่อตัว และระดับการยกมือกระพุ่ม

ในด้านจิตใจของคนไทย คนไทยเป็นผู้มีจิตใจสูงและจากการที่ได้รับอิทธิพลจาก พุทธศาสนา จึงทำให้คนไทยส่วนใหญ่มีความกตัญญู เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตใจโอบอ้อมอารี ต่อคนทั่วไป รู้จักให้เกียรติแก่ผู้มีอาวุโส รักอิสระเสรี รักเกียรติ และรักศักดิ์ศรี

การมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีของคนไทยนั้น มีส่วนทำให้คนไทยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ทุกข์ยาก และแก่ผู้ที่มาขอความช่วยเหลือ คนไทยมักไม่ค่อยปฏิเสธ จนทำให้คนไทยมีลักษณะเฉพาะ (ที่แตกต่างจากชนชาติอื่น ๆ) คือ คนไทยเป็นคน "ซื่อตรงใจ"

นอกจากนี้ คนไทยยังเป็นคนมีใจเมตตากรุณามากให้อภัยเสมอ โดยส่วนใหญ่แล้วจะยึดตามคตินิยมทางพุทธศาสนาที่ว่า "อภัยทาน เป็นทานที่สูงและทำได้ยาก" คนไทยจึงมักให้อภัย ไม่ยึดถือความโกรธ หรือความแค้นจนมีคำพูดที่พูดติดปากคนไทยเสมอว่า "ไม่เป็นไร"

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของคนไทยก็คือ การมีความกตัญญูรู้คุณคน จิตใจของคนไทยจึงมักจะทดแทนหรือทำความดีสนองตอบต่อผู้มีบุญคุณ เช่นการช่วยเหลือการทำงาน มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดี การแสดงความอ่อนน้อมต่อมตน ฯลฯ

ส่วนที่เป็นคุณลักษณะพิเศษที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมารยาทและจิตใจของคนไทยก็คือ คนไทยจะยึดมั่นในความดีในกุศลกรรม (เชื่อในบาป-บุญ คุณ-โทษ) และเนื่องจากคนไทยเป็นคนที่เอื้ออารีต่อเพื่อนบ้าน เป็นคนที่มีมิตรจิตมิตรใจ (มีมนุษยสัมพันธ์ดี) จึงทำให้คนไทยมีการติดต่อไปมาหาสู่กัน มีการเยี่ยมเยียน มีการจัดงานต่าง ๆ ตามขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ อาจกล่าวได้ว่า คนไทยเป็นคนที่มีการโอภาปราศรัย มีการเข้าสังคม ฯลฯ จะเห็นได้ว่าคนไทยเป็นผู้รู้จักจรรยาบรรณมารยาทในสังคม มารยาทและจิตใจของคนไทยมีความสัมพันธ์และกลมกลืนกันอย่างดี

4. มารยาทในสังคมไทย

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าลักษณะของมารยาทไทยที่เห็นเด่นชัดและเป็นลักษณะนำก็คือ ความสุภาพอ่อนน้อมต่อมตน ไม่ว่าจะพูดหรือจะทำสิ่งใด ก็จะทำให้เกียรติผู้อื่นก่อนอย่างไม่ยอมเสียเกียรติตน มารยาทในสังคมไทยจะหล่อหลอมเข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณี จนเป็นแนวปฏิบัติอย่างที่เรียกกันว่า ระเบียบประเพณีและวัฒนธรรมไทย ต่อไปนี้จะกล่าวถึงมารยาทในสังคมไทยบางอย่างที่คนไทยทั่วไปต้องพบและต้องแสดงออก

4.1 มารยาทในการแสดงความเคารพ

การแสดงความเคารพเป็นระเบียบประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชาติ ไม่ว่าจะคนในชาติใดก็ตาม ต่างจะมีวิธีการแสดงความเคารพของตนเอง การแสดงความเคารพของคนไทยจัด

เป็นระเบียบประเพณีของชาติไทย และเป็นทั้งเอกลักษณ์และสัญลักษณ์ประจำชาติ การแสดงความรักของชนชาติไทยนั้นเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ยึดถือและปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานและได้อบรมสั่งสอนบุตรหลานของตนต่อ ๆ กันมา

การแสดงความรักของคนไทยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา โดยยึดถือหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า “คารโว จ นินวา โต จ เอตมฺมงฺกล มุตฺตมํ แปลว่า “ความรักและความอ่อนน้อมเป็นมงคลอันสูงสุด” จะเห็นได้ว่าการที่คนไทยรู้จักแสดงความรักซึ่งกันและกัน จึงเท่ากับการแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน การรู้จักให้เกียรติผู้อื่น เป็นผู้มีความยำเกรง รู้จักวัฒนธรรมไทยอันดีงาม หากเป็นผู้ใหญ่ ก็จะเป็นผู้ที่นำเคารพนับถือ หากเป็นผู้น้อย ก็เป็นผู้น่ารัก จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่มีความยำเกรงเป็นผู้ที่น่าคบหาสมาคมด้วย

ในสมัยก่อนเก่ามา ปู่ ย่า ตา ยาย ได้อบรมลูกหลานให้มีวัฒนธรรมและมารยาท สิ่งหนึ่งที่มีการอบรมกันมาทุกยุคทุกสมัยก็คือ การรู้จักแสดงความรักซึ่งกันและกัน ต่อมาสังคมมีการเปลี่ยนแปลง คนไทยเรารับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามา วิธีการเคารพแบบไทยจึงถูกลืมหรือเลือนไป บางคนแสดงความรักแบบไทยแต่ก็ยังไม่ถูกวิธี ดังนั้น วิธีการแสดงความรักจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ชาวไทยทุกคนควรเรียนรู้ เพราะถ้าเป็นคนไทยแล้วไม่รู้จักวิธีแสดงความรักแบบไทยอย่างถูกวิธี ก็เหมือนกับว่าเป็นผู้ที่ไร้วัฒนธรรม ไร้มารยาท และไม่คบหาสมาคมด้วย

วิธีแสดงความรักซึ่งกันและกันที่นิยมในสังคมไทยพอสรุปได้คือ

4.1.1 การไหว้ จะกระทำได้ด้วยวิธีการยกมือสองข้างขึ้นประนมตรงระหว่างทรวงอก นิ้วชิดกัน ปลายนิ้วจรดกัน ไม่แยกปลายนิ้วออกจากกัน จะแบ่งออกเป็น 4 อย่างตามประเภทของบุคคลที่เราเคารพคือ

4.1.1.1 การไหว้ผู้ที่มีฐานะเสมอกัน ผู้ไหว้จะยกมือประนมขึ้น ระหว่าง ทรวงอก ให้ปลายนิ้วจรดกัน โดยไม่ต้องน้อมศีรษะ

4.1.1.2 การไหว้ผู้ที่มีอาวุโสกว่า ผู้ไหว้จะยกมือประนมขึ้น น้อมศีรษะโดยให้ปลายนิ้วชี้จรดปลายจมูก

4.1.1.3 การไหว้บิดามารดา คุณครูอาจารย์ หรือผู้อันเป็นที่เคารพยิ่ง ผู้ไหว้จะยกมือประนมให้ปลายนิ้วชี้จรดระหว่างคิ้ว พร้อมทั้งน้อมศีรษะและย่อตัวลง

4.1.1.4 การไหว้พระภิกษุ ผู้ไหว้จะยกมือประนมขึ้น ให้ปลายนิ้วชี้จรดดินผมหรีอหน้าผาก พร้อมทั้งน้อมศีรษะ

4.1.2 การกราบ เป็นการแสดงความรักอย่างสูง มีวิธีกระทำคือ การหมอบ

พร้อมกับกระพุ่มมือ แล้วแบ่มือทั้งสองลงกับพื้น ก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดมือ หรือจรดพื้น แบ่งออกได้เป็น 3 อย่างคือ

4.1.2.1 การกราบพระภิกษุ พระพุทธรูป หรือพระรัตนตรัย ตามปกติ แล้วจะกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ซึ่งเป็นประเพณีที่นิยมกันมา การกราบแบบเบญจางค-ประดิษฐ์ คือการกราบโดยให้อวัยวะ 5 ส่วนจรดพื้นได้แก่ มือทั้ง 2 เข่าทั้ง 2 หน้าผาก 1 และต้องกราบ 3 ครั้ง

วิธีการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือ นั่งคุกเข่า มือทั้งสองวางทอดไว้เหนือเข่าทั้งสอง ให้นิ้วมือทั้งห้าแนบชิดสนิทกัน แล้วยกมือทั้งสองขึ้นประนมระหว่างอก ยกมือประนมขึ้นจรดหน้าผาก ปล่อยให้ปลายนิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว ก้มตัวลง ปลอ่ยมือทั้งสองให้ทอดลงกับพื้น ให้ระยะมือทั้งสองห่างกันประมาณ 4 นิ้ว ก้มศีรษะลง ให้หน้าผากจรดพื้นในระหว่างฝ่ามือทั้งสอง

4.1.2.2 การกราบบุคคล ทำนั่งกราบเช่นเดียวกับการกราบแบบเบญจางค-ประดิษฐ์ ที่ต่างกันก็คือ ถ้ากราบผู้ที่มีอาวุโสกว่า พนมมือแล้วยกขึ้น โดยให้ปลายนิ้วชี้จรดจมูก แล้วทอดมือทั้งสองลงกับพื้น ไม่แบ่มือ ก้มศีรษะลงจรดมือ และกราบเพียงครั้งเดียว

4.1.2.3 การกราบศพ กราบเช่นเดียวกับการกราบบุคคล ไม่แบ่มือ และกราบเพียงครั้งเดียวเท่านั้น

วิธีแสดงความเคารพสำหรับผู้ชายนั้นจะใช้ทั้งการไหว้และการก้มศีรษะคำนับ แต่จะใช้ต่างโอกาสกัน กล่าวคือ การยกมือไหว้จะเป็นการแสดงความรักอย่างปกติธรรมดา เมื่อพบปะกัน ส่วนการยืนก้มศีรษะคำนับนั้น มักจะกระทำกันในงานที่เป็นพิธีการ

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการแสดงความเคารพอยู่ว่า ในบางครั้งเราไม่สามารถจะกราบพระได้เพราะสถานที่ไม่อำนวย เช่นอยู่นอกบ้าน ถนนหรือทางเท้า ในกรณีเช่นนี้ เราควรนั่ง (ยอง ๆ) ไหว้ หรือย่อตัวลงไหว้อย่างนอบน้อม

ผู้ที่มีมารยาทงาม ควรจะแสดงการเคารพต่อผู้ที่ทำความเคารพเราทุกครั้ง ไม่ว่าเราจะมีฐานะ หรือมีศักดิ์สูงเพียงใดก็ตาม

4.2 การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ พระมเหสี และองค์รัชทายาท

4.2.1 การหมอบกราบ มีวิธีปฏิบัติดังนี้

- (1) นั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า
- (2) หมอบลงให้เข่าข้างหนึ่งอยู่ระหว่างแขนทั้งสอง
- (3) วางแขนทั้งสองราบลงกับพื้น
- (4) ประนมมือวางลงยันพื้น (ไม่แบ่มือ) แล้วก้มศีรษะให้หน้าผากจรดมือ
- (5) กราบเพียงครั้งเดียว

4.2.2 การถวายค่านับ วิธีปฏิบัติคือให้กัมศิระพร้อมทั้งน้อมส่วนไหล่ง
ข้า ๆ ให้ต่ำพอสมควร แล้วเงยศิระขึ้น ให้กระทำเพียงครั้งเดียวแล้วยืนตรง ปกติแล้วชายจะ
ถวายความเคารพด้วยการค่านับ แต่หญิงก็ถวายค่านับได้ในกรณีที่แต่งชุดข้าราชการ (ขาว)
และเครื่องแบบส่วนผู้ที่แต่งเครื่องแบบทหาร และตำรวจก็จะใช้วิธีถวายความเคารพแบบทหาร
และตำรวจ

4.2.3 การถอนสายบัว เป็นวิธีถวายความเคารพสำหรับหญิง มีวิธีปฏิบัติดังนี้

- (1) ยืนตรง เท้าชิด หันหน้าไปทางพระองค์ท่าน
- (2) ย่อเข้าขวา (หรือเข้าซ้ายตามความถนัด) ลง แล้วลากปลายเท้าอีกข้าง
ไปข้างหลัง ทำซ้ำ ๆ ให้ดูงาม
- (3) เมื่อย่อเข้าจนจะต่ำสุด ให้ยกมือทั้งสองข้างขึ้นวางประสานกันบนหน้า
ขาที่ย่อต่ำลง โดยให้ค่อนไปทางเข้า
- (4) ก้มศิระเล็กน้อย
- (5) เงยศิระขึ้นพร้อมกับชักเท้าที่อยู่ข้างหลังกลับไว้ที่เดิม ให้ตั้งเข้าตรง
ขาทั้งสองชิดกัน

การถวายความเคารพด้วยวิธีถอนสายบัวนี้ จะใช้กับพระมหากษัตริย์ พระมเหสี
พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชบิดา-มารดา พระราชภคินี และพระราชอนุชาโดยตรง
ของพระมหากษัตริย์ ส่วนการเคารพพระราชวงศ์ชั้นรองลงมา และผู้อาวุโส ในขณะที่ยืนนั้น
ให้ยืนตรงแล้วพนมมือไหว้โดยน้อมตัวลงต่ำ

4.2.4 การถวายความเคารพเมื่อเสด็จพระราชดำเนินผ่าน

หากเป็นการเสด็จพระราชดำเนินผ่านมาโดยรถพระที่นั่ง ควรถวายความเคารพ
ด้วยการยืนตรงแล้วถวายค่านับ (ใช้สำหรับชายหรือหญิงที่แต่งเครื่องแบบ) ส่วนหญิงให้
ถวายความเคารพด้วยการถอนสายบัว

หากเป็นการเสด็จพระราชดำเนินผ่านมาโดยพระบาท ควรถวายความเคารพด้วย
การยืนตรงแล้วถวายค่านับ (ใช้สำหรับชาย หรือหญิงที่แต่งเครื่องแบบ) ส่วนหญิงให้ถวายความ
เคารพด้วยการถอนสายบัว

หากพระองค์ประทับนั่ง ก็ให้ถวายความเคารพด้วยการหมอบกราบ

4.2.5 การเข้าพบผู้ใหญ่ ในชีวิตประจำวันของคนเรานั้น การไปมาหาสู่กันนับ
เป็นเรื่องปกติ แต่เนื่องจากคนไทยเรามีวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เรามีการให้เกียรติ ให้
ความเคารพบุคคลทางด้านชาติวุฒิ วิทยุฒิ และคุณวุฒิ การเข้าพบผู้ใหญ่จึงต้องมีมารยาทที่ดี
สุภาพ อ่อนน้อม และแสดงออกถึงการให้ความเคารพ

การเข้าพบผู้ใหญ่อาจแบ่งออกได้ดังนี้

4.2.5.1 การเข้าพบผู้ใหญ่ที่นั่งอยู่กับพื้น ผู้เข้าพบควรปฏิบัติดังนี้

(1) เดินอย่างสุภาพ ส้ารวม (เช่นไม่เดินดั่ง) เข้าไปเมื่อได้ระยะพอสมควรให้คลานลง และเมื่อเข้าไปใกล้ ให้นั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า

(2) ถ้าผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีอาวุโสน้อย ให้ยกมือไหว้ แล้วนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า น้อมตัวเล็กน้อย มือทั้งสองประสานบนหน้าขา เมื่อจะลากลับ ให้ยกมือไหว้แล้วจากไป

(3) ถ้าผู้ใหญ่เป็นผู้มีอาวุโสมาก ให้กราบแล้วนั่งลงศอกหรือหมอบ เมื่อจะลากลับให้กราบก่อนแล้วจึงนั่งคุกเข่า จากนั้นจึงถอยหลังออกไป

4.2.5.2 การเข้าพบผู้ใหญ่ที่นั่งเก้าอี้ ผู้เข้าพบควรปฏิบัติดังนี้

(1) เดินอย่างสุภาพ ส้ารวมเข้าไปใกล้พอสมควร

(2) เมื่อผู้ใหญ่เห็น และพร้อมที่จะทำความเคารพ ให้หยุดยืนตรง ยกมือไหว้พร้อมกับน้อมตัวก้มศีรษะ เสร็จแล้วจึงนั่งเก้าอี้ในลักษณะที่นั่งต่อหน้าผู้ใหญ่

(3) เมื่อจะลากลับ ให้ลุกจากเก้าอี้แล้วยกมือไหว้อย่างอ่อนน้อม แล้วเดินจากไปอย่างสุภาพ

4.2.5.3 การเข้าพบผู้ใหญ่ที่ยืนอยู่ ผู้เข้าพบควรปฏิบัติดังนี้

(1) เดินอย่างสุภาพ ส้ารวม เข้าไปในระยะพอสมควร

(2) ให้หยุดยืน โดยให้ยืนเฉียงหรือค่อนไปทางใดทางหนึ่ง ควรระวังอย่ายืนให้ตรงหน้าผู้ใหญ่ทีเดียว

(3) น้อมตัวก้มศีรษะลงไหว้ แล้วยืนส้ารวม มือประสานกันไว้บริเวณหน้าท้อง

(4) เมื่อจะลากลับ ให้ไหว้อย่างอ่อนน้อมแล้วจากไปอย่างสุภาพ

4.2.6 การรับ-การส่งของให้ผู้ใหญ่ การเรียนรู้อริวิธีรับของจากผู้ใหญ่ และการส่งของให้ผู้ใหญ่ นั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพราะโอกาสที่เราจะได้ใช้นั้นก็มีบ่อยครั้ง ถ้าเราทำได้อย่างถูกต้องก็จะเป็นที่ชื่นชมแก่ผู้พบเห็น และได้ชื่อว่าเป็นผู้มีมารยาทงามอีกด้วย

4.2.6.1 การส่งของให้ผู้ใหญ่ที่นั่งกับพื้น ให้ผู้ส่งเดินอย่างสุภาพเข้าไปใกล้พอสมควร แล้วนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า หลังจากนั้นจึงน้อมตัวส่งของให้สองมือ

4.2.6.2 การส่งของให้ผู้ใหญ่ที่นั่งเก้าอี้ ควรปฏิบัติดังนี้คือ ถ้าผู้รับนั่งเก้าอี้อยู่แล้ว ให้ผู้ส่งของเดินอย่างสุภาพ เข้าไปใกล้พอสมควรแล้วย่อตัวลง (สำหรับชายนั้นจะลงเข่าข้างหนึ่ง) แล้วจึงน้อมตัวส่งของให้สองมือ

ถ้าผู้ส่งของและผู้รับของต่างก็นั่งเก้าอี้ด้วยเช่นกัน ให้ผู้ส่งของหันไปส่งให้อย่างสุภาพ (ส่งของสองมือ) แล้วจึงไหว้

ในกรณีที่ผู้รับของเป็นผู้มีอาวุโสมาก ไม่ว่าจะนั่งกับพื้นหรือนั่งเก้าอี้ ให้ผู้ส่งของเดินเข้าไปใกล้พอสมควร แล้วนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า วางของลงแล้วกราบเสียก่อนจึงส่งของให้สองมือ เมื่อจะลากลับก็ให้กราบอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงลุกจากไป

4.2.6.3 การส่งของให้ผู้ใหญ่ที่ยืนอยู่ ให้ผู้ส่งของเดินอย่างสุภาพเข้าไปใกล้พอสมควร น้อมตัวไหว้แล้วส่งของให้ (ในกรณีนี้จะต้องมีผู้ช่วยถือของมาด้วย) หรือส่งของให้แล้วจึงไหว้

ในกรณีที่รับของจากผู้ใหญ่ก็มีวิธีปฏิบัติคล้ายกันกับการส่งของให้อาจต่างกันที่ว่า ผู้รับของจะไหว้ผู้ใหญ่มาก่อนรับของทุกครั้ง การส่งของให้ผู้ใหญ่และการรับของจากผู้ใหญ่นั้น ผู้ส่งหรือผู้รับควรน้อมตัวแล้วจึงส่งหรือรับสองมือเสมอ การส่งของหรือการรับของสองมือ เป็นการแสดงถึงการให้เกียรติแก่ผู้ที่รับของจากเรา หรือผู้ที่ให้ของแก่เรา

ในบางครั้ง การรับของจากผู้ใหญ่จะเป็นงานพิธีการ เช่นการรับโล่ รับรางวัลหรือของที่ระลึก ฯลฯ บ่อยครั้งที่ผู้มอบมักจะยื่นมือออกมาเพื่อจะจับมือ (shake hands) กับผู้รับที่เป็นชาย ในกรณีเช่นนี้ผู้รับควรน้อมตัวแล้วยื่นมือออกไปจับมือด้วย หากผู้รับของไหว้อย่างเดียวแล้วไม่ยื่นมือออกไปจับมือด้วย จะทำให้ผู้ส่งของเกิดความเก้อเขิน

แบบฝึกหัดเกี่ยวกับมารยาทไทย

1. คำว่า "มารยาท" มีความหมายอย่างไร
2. ท่านเข้าใจจากกล่าวที่ว่า "การให้เกียรติผู้อื่นโดยไม่ยอมเสียเกียรติตนเอง" อย่างไร
3. ผู้มีมารยาทคืออย่างชาวพุทธ หรือธรรมของลัทธิขงจื้อ 7 ประการมีอะไรบ้าง
4. ถ้าจะเป็นคนที่มีความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน เราควรทำอย่างไร
5. มารยาทไทยมีความสัมพันธ์กับจิตใจของคนไทยอย่างไร
6. จงกล่าวถึงวิถีถวายความเคารพเมื่อพระมหากษัตริย์ พระมเหสี หรือพระราชโอรส พระราชธิดาเสด็จฯ ผ่าน
7. จงกล่าวถึงวิธีรับและวิธีส่งของให้ผู้ใหญ่

เอกสารอ่านประกอบ

มรรยาทไทย*

1. ผู้มีมรรยาทย่อมมีกิริยาอันสำรวจอยู่เสมอ เฉพาะอย่างยิ่งไม่นั่งไขว่ห้างเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ไม่ทำสะเอวพูดกับผู้ใหญ่ ไม่เอามือล้วงกระเป๋าเสื้อหรือกางเกงขณะพูดกับผู้ใหญ่
2. ผู้มีมรรยาทย่อมยืนหรือเดินด้วยท่าทางอันสุภาพเรียบร้อย ไม่ส่ายไหล่หรือแกว่งแขนจนเกินไป ไม่ส่งเสียงเอ็ดอึง ไม่หยอกล้อกันกลางถนน ไม่เดินรับประทาน และไม่ทิ้งสิ่งสกปรกไม่ต้องการลงในที่สาธารณะ
3. เมื่อไปบ้านผู้อื่น ผู้มีมรรยาทย่อมสั่นกระดิ่งหรือเคาะประตูให้คนในบ้านทราบ ไม่ละลახละลั้งเข้าไปในห้องก่อนได้รับเชิญ เมื่อจะเข้าห้องในบ้านเรือนหรือแม่ที่ทำงานของผู้ใด ก็เคาะประตูให้เจ้าของทราบก่อน
4. ผู้มีมรรยาทไม่พูดสอดหรือซิงพูด และผู้ใดพูดด้วยก็ตอบไม่นิ่งเสีย การพูดด้วยเสียงดังเกินไป เป็นมรรยาทที่ไม่งาม
5. เมื่อผู้ใหญ่พูดด้วยต้องหันมาฟังและรับคำก่อน ไม่หันหลังเดินออกไปเสียเฉย ๆ เมื่อพูดกับผู้ใหญ่ควรนั่งให้เรียบร้อย ถ้าในโอกาสที่ยืนก็ยืนโดยสำรวม แม้เมื่อยืนอยู่หรือนั่งอยู่โดยลำพัง ถ้าผู้ใหญ่ผ่านมาในระยะใกล้ซัดก็ควรแสดงคารวะโดยยอบตัวลง
6. ผู้มีมรรยาทไม่ตะโกนคำที่หยาบคาย และไม่ใช้ภาษาที่หยาบคายในการสนทนาไม่ว่ากรณีใด ๆ การกล่าวคำหยาบต่อกันมิใช่เป็นการแสดงความสนิทสนม แต่เป็นการแสดงมรรยาททรามต่อกัน
7. ผู้มีมรรยาทย่อมพูดจาด้วยถ้อยคำ และสำนวนอันเรียบร้อย และออกสำเนียงได้ชัดเจนถูกต้องทุกถ้อยคำ การพูดด้วยสำนวนและสำเนียงอันถูกต้อง แสดงให้เห็นความเป็นผู้มีการศึกษาดี

* คุณหญิง (ตำแหน่งในขณะนั้น) ดุษฎี มาลากุล มรรยาทเล่มน้อย พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพคุณแม่สัมเกลียง มณีรัตน์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2507

• ม.ล.ปีย์ มาลากุล มรรยาทไทย พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพศิรี (ขุนอ้อ หัพนานนท์) ณ เมรุวัดธาตุทอง วันพฤหัสบดีที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2512

8. ผู้มีมรรยาทไม่ล้าง แคะ แกะ เกา หรือหาเวรต่อหน้าผู้อื่น แม้จะไอ หรือจาม ก็ต้องใช้ผ้าเช็ดหน้าปิดปาก

9. ผู้มีมรรยาท ไม่บ้วนน้ำลาย หรือสิ่งน้ำมูกลงบนถนนหรือที่สาธารณะใด ๆ ถ้าจำเป็นต้องสั่งน้ำมูกหรือบ้วนคายสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้สั่งหรือบ้วนคายใส่ผ้าเช็ดหน้าของตน

10. ผู้มีมรรยาทไม่จ้องดูผู้ใดโดยเพ่งพิศเหลือเกิน

11. ผู้มีมรรยาท ย่อมแสดงความขอบคุณต่อผู้แสดงความเมตตากรุณาตน ถ้าเป็นผู้เสมอกันก็กล่าวขอขมาหรือขอบคุณ ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่กว่าควรยกมือไหว้และกล่าวว่าขอบพระคุณ แต่ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ทรงอาวุโสควรแสดงความสำนึกในบุญคุณ โดยหมอบกราบลงเท่านั้น

12. สุภาพบุรุษย่อมถอดหมวกเมื่อเข้าไปในสถานที่ปูชนียสถานของทุกศาสนา เมื่ออยู่ในชายคาของอาคาร และเมื่ออยู่เฉพาะหน้าผู้ใหญ่หรือสุภาพสตรี การใส่แว่นตาคำเพื่อกันแดดนั้น ผู้มีมรรยาทย่อมถอดออกเมื่อจะเข้าหาผู้ใหญ่

13. ก่อนจะทำสิ่งใด เนื่องด้วยร่างกายของผู้อื่น ควรขอโทษเสียก่อน แม้จะเป็นการกระทำเพื่อเขาผู้นั้นเอง เช่น บัดมดออกจากเสื้อ

14. ในงานรื่นเริงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระอัครมเหสี หรือพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ชั้นพระเจ้าบรมวงศ์ เสด็จมาประทับเป็นประธาน ผู้ประกาศจะต้องถวายความเคารพโดยควรแก่พระเกียรติยศ เช่น กราบถวายบังคมหรือถวายคำนับ และกล่าวคำขอพระบรมราชานุญาตหรือพระอนุญาตเสียก่อน จึงประกาศแก่ผู้อื่นทั่วไปได้

15. ในสังคมปัจจุบัน สุภาพบุรุษย่อมเชิญสุภาพสตรีให้เดินหน้า ให้เข้าประตูก่อน และให้ขึ้นรถก่อนเสมอ ทั้งนี้ไม่หมายความรวมถึงองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นที่เคารพสักการะสูงสุด หรือการปฏิบัติตามวินัย เช่น ศิษย์กับครู หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชากับผู้บังคับบัญชา

16. ในสังคมปัจจุบัน สุภาพบุรุษย่อมลุกขึ้นยืนเมื่อสุภาพสตรีมาพูดด้วย และยังไม่นั่งจนกว่าสุภาพสตรีจะได้นั่ง สุภาพบุรุษย่อมยืนรับสุภาพสตรี แต่สุภาพสตรีไม่ยืนรับสุภาพบุรุษ เว้นไว้แต่เป็นการปฏิบัติตามวินัย

มรรยาทในการรับประทานอาหาร

1. การรับประทานอาหารนั้น ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหารแบบไทยหรือแบบฝรั่ง หรือแบบของชาติใด ย่อมใช้มรรยาทเช่นเดียวกัน คือต้องนั่งโดยเรียบร้อย และใช้เครื่องมือในการรับประทานอาหารที่เป็นส่วนของตน เช่น จาน มีด ช้อนส้อม จานแบ่ง ผ้าเช็ดมือ และแก้วน้ำ ต้องใช้ช้อนกลางตักอาหารที่เป็นของกลาง ไม่ใช้เครื่องมือใช้ของตนเองตักอาหารซึ่งเป็นของกลางเป็นอันขาด

2. ในการรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่น ต้องรอให้ผู้มีอาวุโสนั่งก่อนจึงนั่ง และผู้อาวุโสเริ่มรับประทานอาหารก่อนจึงรับประทานอาหาร

3. ผู้มีมรรยาทถือช้อนด้วยมือขวา และถือช้อมด้วยมือซ้ายในเวลารับประทานอาหาร ถ้ารับประทานอาหารที่ต้องใช้มีดกับส้อม ก็ถือมีดด้วยมือขวา ถือส้อมด้วยมือซ้าย ส่วนขนมปังใช้มือรับประทานด้วยมือ การชดน้ำแกงหรือน้ำซุบ ผู้มีมรรยาทดีย่อมชดจากข้างช้อน

4. ในการรับประทานอาหารน้ำชาหรือกาแฟ ช้อนกาแฟหรือช้อนชามิไ้สำหรับใช้คนกาแฟหรือน้ำชาเท่านั้น เมื่อคนเสร็จแล้วต้องวางในจานรองถ้วย จะนำไปตักน้ำชากาแฟชดไม่ได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ

การยืน

1. เมื่อยืนตามลำพัง ควรยืนตัวตรง ปล่อยมือไว้ข้างตัว ขาชิด ยืนอย่างสบาย สง่า ไม่หันหน้าหรือแกว่งแขนไปมา จะยืนเอียงเล็กน้อยพองามก็ได้ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ยืนตามลำพัง

2. เมื่อยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ถ้าไม่จำเป็น ไม่ควรยืนตรงหน้าผู้ใหญ่ ควรยืนเฉียงทางใดทางหนึ่ง ซึ่งทำได้ 2 วิธีดังนี้ (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ -ตรง

- 2.1 ยืนตรงขาชิด ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อย มือทั้งสองแนบข้าง (ภาพที่ 2)
- 2.2 ยืนค้อมส่วนบนตั้งแต่เอวขึ้นไปเล็กน้อย มือประสาน (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ยืนเฉพาะหน้าผู้ใหญ่-ค้อมส่วนบน

การประสานมือทำได้ 2 วิธีคือ

วิธีคว่ำมือซ้อนกัน จะเป็นมือไหนทับมือไหนก็ได้ และวิธีหงายมือทั้งสอง สอดนิ้ว
เข้าระหว่างร่องนิ้วของแต่ละมือ

การเดิน

1. ท่าเดินที่สุภาพ คือเดินโดยสำรวจ หลังตรง ช่วงก้าวไม่ยาวหรือสั้นจนเกินไป แกว่งแขนพองาม ไม่เอามือไหล่หลัง ไม่เดินเหม่อ และไม่เดินจนกระทบผู้อื่น เมื่อเดินไปด้วยกันหลายคน ไม่ควรเดินจนเต็มถนน แต่ควรเปิดทางไว้ให้ผู้อื่นเดินผ่านไปมาได้โดยสะดวก
 2. เมื่อเดินกับผู้ใหญ่ ให้เดินเฉียงไปทางซ้าย ข้างหลังผู้ใหญ่ ห่างประมาณ 1-2 ฟุต ให้อยู่ในลักษณะนอบน้อม ถ้าเป็นการเดินในระยะใกล้มือควรประสานกัน
 3. เมื่อเดินผ่านผู้ (หรือที่ชุมนุม) ที่นั่งเก้าอี้ ควรเดินเข้าไปอย่างสุภาพ เมื่อผ่านผู้ที่นั่งอยู่ ควรก้มตัวเล็กน้อย ถ้าผู้ที่นั่งอยู่เป็นผู้มีอาวุโสมากก็ก้มตัวมาก ระวังอย่าให้ส่วนของร่างกายหรือเสื้อผ้าไปกรายผู้อื่น
 4. เมื่อเดินเข้าไปในที่ชุมนุมที่นั่งกับพื้น ควรเดินอย่างสุภาพ เมื่อผ่านผู้ที่นั่งให้ก้มตัว (มากหรือน้อย สุดแต่ระยะใกล้ - ไกล และความมีอาวุโสของผู้ที่นั่งอยู่) ระวังอย่าให้ส่วนของร่างกายหรือเสื้อผ้าไปกรายผู้อื่น เมื่อผ่านแล้วให้เดินตามธรรมดา
- ถ้าผ่านไประยะใกล้มากและผู้ที่นั่งเป็นผู้มีอาวุโส ก็ใช้วิธีคลานโดยจรดมือทั้งสองลงบนพื้น หรือใช้วิธี "เดินเข้า" คือนั่งคุกเข่าตัวตรง (มืออยู่ข้าง ๆ ตัว แกว่งได้เล็กน้อย) แล้วยกเข้า ขวา - ซ้ายไปข้างหน้า สลับข้างกัน ปลายเท้าตั้ง ช่วงก้าวพองาม ไม่กระชั้นเกินไป

การนั่ง

1. การนั่งเก้าอี้ ควรนั่งตัวตรง หลังพิงพนักเก้าอี้ เฝ้าชิด เข่าชิด มีอวางบนหน้าขา ถ้าเป็นเก้าอี้มีเท้าแขน เมื่อนั่งตามลำพังจะเอาแขนพาดเท้าแขนก็ได้ ไม่ควรนั่งโยกตัว สายศีรษะ กระดิกขาหรือกระดิกเท้า ในกรณีที่นั่งอยู่เฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ไม่ควรนั่งไขว่ห้างไม่ว่ากรณีใด ๆ เมื่อนั่งเก้าอี้ แต่ผู้อื่นนั่งพื้นอยู่ใกล้ ๆ ผู้มีมรรยาทควรรวบเท้าขึ้นในพับเพียบ
2. นั่งกับพื้น เมื่อนั่งตามลำพัง ควรนั่งพับเพียบในลักษณะสุภาพยึดตัว ไม่ต้องเก็บปลายเท้า แต่อย่าเหยียดเท้า มือไว้บนตักก็ได้ ผู้หญิงจะนั่งเท้าแขนก็ได้ การเท้าแขน อย่าเอาท้องแขนไว้ข้างหน้า ให้ปลายมืออยู่ข้างหน้า ผู้ชายไม่ควรนั่งเท้าแขน นั่งปล่อยแขนได้ (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 นั่งตามลำพัง

3. การนั่งกับพื้นเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ควรนั่งพับเพียบโดยส้ารวมตัว ต้องเก็บปลายเท้า วางสะโพกให้แน่น วางมือไว้บนตัก และน้อมตัวเล็กน้อย (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 นั่งต่อหน้าผู้ใหญ่

4. การนั่งในขณะที่สนทนากับผู้ทรงอาวุโสสูง ควรนั่งลงศอก คือนั่งพับเพียบวางศอกลงบนเข่าข้างเดียวหรือสองข้าง และประสานมือเข้าด้วยกัน ในขณะที่นั่งเก้าอี้ ควรนั่งลงศอกด้วย (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 6 นั่งลงศอก

5. ในการนั่งกับพื้น เมื่อมีโอกาสสนทนากับผู้ทรงอาวุโสซึ่งนั่งกับพื้นเช่นเดียวกัน ควรใช้วิธีหมอบประสานมือ (ภาพที่ 7) เมื่อเสร็จการสนทนาควรกราบลงและคลานออกมา

ภาพที่ 7 หมอบ

การไหว้

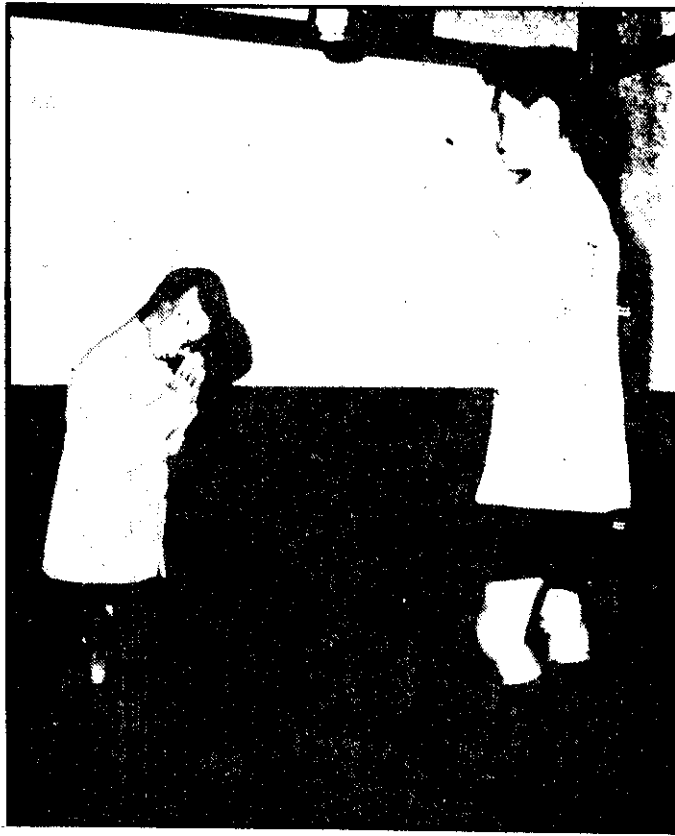
1. การไหว้นั้นทำได้ด้วยการประนมมือ ให้นิ้วชิดกัน ปลายนิ้วจรดกัน ไม่แยกปลายนิ้วออกจากกัน (สำหรับโขนและละคร แยกปลายนิ้วออก) ยกมือขึ้นระดับ :

1.1 เสมอก สำหรับผู้มีฐานะเสมอกัน หรือรับไหว้ผู้น้อยไม่ต้องน้อมศีรษะ หรือ ก้มศีรษะเล็กน้อย (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 ไหว้ผู้มีฐานะเสมอกัน

1.2 เสมอจุมุก สำหรับผู้มีฐานะเสมอกัน หรือผู้มีอาวุโสกว่า การก้มศีรษะแล้ว แต่อาวุโสของผู้ที่จะไหว้ สำหรับผู้มีอาวุโสกว่ามาก ขณะไหว้ต้องน้อมตัว และก้มศีรษะลง ให้ปลายนิ้วจรดจุมุกขณะไหว้ ผู้อาวุโสก็ต้องรับไหว้เสมอ (ภาพที่ 9)

ภาพที่ ๑ ไหว้ผู้มีอาวุโสกว่า

1.3 จรดหน้าผาก เฉพาะไหว้พระภิกษุ หรือพระพุทธรูป ไหว้ตรงๆ ไม่ใช่ไหว้เอียงซ้าย หรือเอียงขวา

2. การไหว้เมื่อนั่งกับพื้น ถ้าผู้ที่จะเคารพเป็นผู้มีอาวุโสพอควร ก็นั่งพับเพียบ เก็บเท้ายกมือไหว้ พร้อมกับน้อมตัวก้มศีรษะ

3. การไหว้เมื่อนั่งเก้าอี้ ถ้าผู้ที่จะเคารพมีอาวุโสน้อย ก็หันไปไหว้ธรรมดา ถ้าเป็นผู้มีอาวุโสมาก ก็หันไปน้อมตัวไหว้ แล้วนั่งประสานมือ

ในกรณีที่ผู้ทำความเคารพยังไม่ได้นั่งเก้าอี้ ก็เดินไปนั่งเก้าอี้เสียก่อนแล้วจึงไหว้

4. การไหว้พระภิกษุ ตามประเพณีนิยมแล้วจะต้องกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ แต่บางครั้งสถานที่ไม่อำนวยเช่นพื้นที่ลาน ในยานพาหนะ ก็ใช้ไหว้แทน การไหว้ก็ไหว้ในลักษณะนอบน้อม นิ้วหัวแม่มือจรดหน้าผาก

5. การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ เป็นวิธีเคารพพระภิกษุ พระพุทธรูปหรือพระรัตนตรัย วิธีกราบที่ถูกต้องคือจะต้องให้ส่วนของร่างกาย 5 ส่วนจรดพื้น คือหน้าผาก มือ 2 มือ เข่า 2 เข่า (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

ครั้งแรกให้หนึ่งคุกเข่าปลายเท้าตั้ง ยกมือขึ้นประนมในท่าไหว้ ให้หัวแม่มือจรดกลางหน้าผาก (ลักษณะนี้ปลายนิ้วจะสูงกว่าศีรษะ) แล้วก้มลงกราบโดยให้แขนทั้งสองข้างลงพร้อมกัน มือทั้งสองคว้าวางห่างกันเล็กน้อยพอให้หน้าผากจรดพื้นได้ แล้วลุกขึ้นในท่าคุกเข่า ให้กราบแบบนี้จนครบ 3 ครั้งแล้วไหว้ โดยให้หัวแม่มือจรดกลางหน้าผากอีกครั้งหนึ่ง แล้วลดตัวนั่งในท่าปกติ

การกราบพระรัตนตรัย ถ้ามีสวดมนต์ด้วย ขณะสวดมนต์ให้ประนมมือที่หน้าอก ถ้าไม่ได้สวดมนต์ ไม่ต้องประนม

ส่วนการกราบนั้น เมื่อลุกขึ้นจะต้องยกส่วนตะโพกขึ้นก่อน